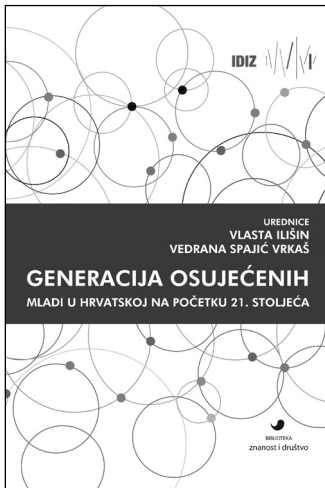

Vlasta Ilišin i Vedrana Spajić Vrkaš (ur.)

Generacija osujećenih: mladi u Hrvatskoj na početku 21. stoljeća

Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Zagreb, 2017., 458 str.

Knjiga *Generacija osujećenih: mladi u Hrvatskoj na početku 21. stoljeća* sadrži rezultate istraživanja o populaciji mladih provedenih 2013. godine u svrhu (između ostalog) izrade Nacionalnog programa za mlade 2014. – 2017. U uvodnom poglavlju autorice opisuju kontekstualnu sliku života mladih u Hrvatskoj, naglašavajući promjenu političkog i ekonomskog poretka, rat, privatizaciju, gospodarsku krizu i ulazak Hrvatske u Europsku uniju kao glavne čimbenike koji populaciju mladih, već ranjivu zbog činjenice da se nalaze u tranziciji između djetinjstva i odraslog svijeta, čini dodatno ugroženima u hrvatskom društvu. Opći cilj istraživanja prikazanih u ovom radu jest detektirati i analizirati potrebe, probleme i potencijale mladih, a specifični ciljevi uključuju usporedbe dobivenih rezultata s prijašnjim istraživanjima¹ i

povezivanje rezultata s relevantnim socijalnim obilježjima populacije. Za prikupljanje podataka koristio se strukturirani upitnik, koji je sastavljen uzimajući u obzir prethodna istraživanja kako bi se omogućila komparacija. Također, dodani su novi indikatori koji su prikladni u smislu specifičnog konteksta u kojem se mladi nalaze. Uzorak se sastoji od 2.000 ispitanika u dobi od 15 do 29 godina iz cijele Hrvatske, a korišteno je višestapno probabilističko uzorkovanje. Za obradu podataka korišten je SPSS. U istraživanju su provedene o univarijantne, bivarijantne i multivarijantne analize te komparativna analiza.

Dunja Potočnik u radu „Obiteljske okolnosti mladih“ proučava obitelj kao „mjesto naj snažnije izloženosti socijalizacijskim utjecajima i prijenosa vrijednosti, stavova, znanja i vještina“ (str. 67). Analiza obiteljske situacije mladih pokazuje prevlast tradicionalnog modela bračne zajednice kako kod mladih tako i kod njihovih roditelja, pa tako

¹ Komparacija s dvama prijašnjim istraživanjima Instituta za društvena istraživanja u Zagrebu: *Vrijednosni sustav mladih i društvene promjene u Hrvatskoj* (1999.) i *Mladi i europski integracijski procesi* (2004.).

preteže broj mladih koji su odrasli u cjelovitim obiteljima, kao i broj mladih koji su u bračnoj zajednici u usporedbi s onima u partnerskoj zajednici². Ipak, udio je mladih koji još nisu stupili ni u jednu od ovih dviju vrsta zajednice 85%. Prediktori su za bračni i roditeljski status mladih stupanj obrazovanja roditelja i radni status roditelja. Autorica nadalje analizira obrazovanje mladih i njihovih roditelja, radni status roditelja i mjesto prebivališta, te prepoznaje nastavak trenda visoke socijalne reprodukcije i prostornu podjelu kao zabrinjavajuće diskriminacijske faktore za uspješno obrazovanje i ostatak života mladih. Što se tiče odlaska iz roditeljskog doma, mladi su u Hrvatskoj u najgoroj poziciji u okviru EU-a³. Kao glavni razlog tome navode financijske poteškoće, njih čak 82,2%. Ova se generacija mladih po mišljenju autorice može opisati pojmom „bumerang generacije“, koju karakterizira vraćanje u roditeljski dom nakon neuspješnog pokušaja osamostaljenja i formiranje višegeneracijskih obitelji.

Vedrana Spajić Vrkaš i Dunja Potočnik u idućem radu pod nazivom „Mladi i obrazovanje pred izazovima globalne konkurentnosti“ proučavaju razine znanja stranih jezika i računalnu pismenost mladih kao dva elementa obrazovanja spomenuta i u Europskom referentnom okviru ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje te važna za novu vrstu globalnih prilika u kojima se mladi nalaze. Tako samo oko 3% mladih ne govori ni jedan strani jezik, a u svojem poznavanju stranih jezika ne zaostaju za europskim prosjekom ni po jezičnoj kompetenciji ni po broju stranih jezika koji se predaju u školama. Devet desetina mladih donekle ili u potpunosti razumije i govori engleski jezik, trećina njih njemački, petina talijanski, a najmanji broj španjolski, francuski i ruski. Čimbenici su koji utječu na jezičnu kompetentnost mladih obrazovanje mladih i roditelja, ali i regionalna pripadnost u slučaju njemačkog i talijanskog, dok je za španjolski, zanimljivo, bitan spol ispitanika. Broj mladih koji redovito pretražuju internetske stranice u zadnjih se deset godina utrostručio, dok čak dvostruko više mladih računalo koristi za učenje i vježbanje. Faktorska analiza svrhe korištenja računala pokazala je kako se većina mladih služi računalom kao sredstvom komunikacije i za recepciju kulturnih sadržaja⁴, manji broj ispitanika koristi ga za stvaralačke aktivnosti⁵, dok je treći faktor edukacija⁶ srednje zastupljen. Informatička pismenost mladih u Hrvatskoj ne odstupa od europskog prosjeka, ali su zato informatičko obrazovanje u školama i digitalizacija škola u Hrvatskoj lošiji u usporedbi s EU-om. Osim tih kompetencija autorice su istražile i stavove mladih o obrazovanju, konkretnije oko pitanja koristi obrazovanja za pojedince i za društvo. Odgovori ispitanika pokazali su kako je važnost obrazovanja pala u očima mladih u usporedbi s ranijim istraživanjima, ali autorice to interpretiraju kao porast opreza da se obrazovanju ne da prevelik značaj, a ne potpuno razočaranje u obrazovanje. Najčešći razlog koji

² U EU-u je veći broj mladih u bračnoj od onih u partnerskoj zajednici još u Poljskoj, Luksemburgu, Rumunjskoj, Litvi i Malti.

³ Tri četvrtine mladih žive u roditeljskom domu.

⁴ U taj faktor ulaze slušanje glazbe, komunikacija e-mailom ili putem društvenih mreža, gledanje filmova i pretraživanje internetskih sadržaja.

⁵ U faktoru su programiranje, crtanje, izrada grafike i pisanje blogova.

⁶ Čitanje stručnih članaka i knjiga, učenje i vježbanje.

mladi navode kako bi objasnili rano napuštanje škole jest siromaštvo, a uz to češće navode osobne nedostatke kao razlog, dok bi trebali biti svjesniji institucionalnih propusta koji ne omogućuju svima jednaku šansu za pristup školovanju.

Iste autorice napravile su istraživanje „Mladi u Hrvatskoj: sudjelovanje na tržištu rada i prostorna mobilnost“. Sudjelovanje na tržištu rada kod mladih se pokazalo jako lošim, sa samo 35,5% zaposlenih mladih, a raste trend prekarnog rada. Prosječno rade tri sata dulje od norme i dobivaju 20% niže plaće od prosječnih za svoj rad. Polovica mladih koji se bave poljoprivredom želi pronaći drugo zanimanje, a razlozi koje navode svode se na veliku nekonkurentnost malih poljoprivrednika u Hrvatskoj. Čimbenici su koji utječu na zaposlenje mladih socioprofesionalni status, obrazovanje, dob, regionalna pripadnost, mjesto stanovanja, obrazovanje roditelja i spol. U stavovima o radnom mjestu njih 94,9% naglasilo je sigurnost radnog mjesta. Nezaposleni mladi pokazali su veliku prostornu i profesionalnu mobilnost, ali pod uvjetom da je posao dobro plaćen. Ipak malen je broj onih koji bi napustili Hrvatsku radi bilo kakvog posla, dok je najveći broj onih koji bi bili spremni otići na neko vrijeme, ali se i vratiti.

Istraživanje Vlaste Ilišin „Mladi i politika: trendovi (dis)kontinuiteta“ fokusira se na politički aspekt populacije mladih. Ispitivanja o stavovima, vrijednostima i mišljenjima mladih pokazala su nekoliko alarmantnih rezultata, kao što je brojka od 45,2% mladih bez stranačkih preferencija; 54,3% bez ikakvog interesa za politiku; 57,7% potpuno i uglavnom nezadovoljnih demokracijom u Hrvatskoj; 37,5% ispitanika za najbolje rješenje u slučaju kada demokracija teško funkcionira odabire potrebu za jakim vođama; porast iskazanog nepovjerenja prema EU-u s 13,9% na 28,9%⁷; niske razine povjerenja u institucije. Interpretacija rezultata percepcije političkih prioriteta pokazala je oslabljenje postmodernističkih vrijednosti kod mladih. Mladi kao krivce za takvu situaciju vide podjednako društvo i sebe. Po stavovima se međusobno najviše razlikuju s obzirom na socioprofesionalni status, stupanj obrazovanja, stranačke preferencije, a malo manje po dobi, spolu te regionalnoj i religioznoj pripadnosti. Slijedom rezultata istraživanja autorica zaključuje kako su mladi sve ciničniji i kako se okreću ispunjavanju individualnih, pragmatičnih interesa.

Marko Kovačić i Anja Gvozdanić u svojem radu „Poznavanje generacijskih problema i potreba kao temelj kvalitetne politike za mlade u Hrvatskoj“ naglašavaju potrebu za sistematičnim, detaljnim proučavanjem skupine kako bi na snagu mogle stupiti politike koje su u skladu s njihovim problemima i potrebama. Mladi kao najvažnije probleme društva identificiraju nezaposlenost, mito i korupciju te gospodarske probleme, dok kao glavne aktere sposobne za rješenja vide stručnjake i intelektualce, mlade te političare i političke stranke. Što se tiče problema mladih, najviše ih navodi nezaposlenost, važnost „veza“ nasuprot sposobnosti i stručnosti te nedostatak životne perspektive, a potencijalne mjere rješenja vide u jednakim šansama za obrazovanje i zapošljavanje, prilagodbi obrazovanja i većem sudjelovanju mladih u procesima odlučivanja. Akteri koje je najveći broj mladih prepoznao za

⁷ Komparacija odgovora iz 2004. i 2013. godine.

rješavanje svojih problema jesu roditelji, vlada i svaka mlada osoba za sebe. Što se tiče upoznatosti mladih s organizacijama kojima je cilj promicanje njihovih interesa, ispitanici nisu pokazali osobitu informiranost. Autori zaključuju to poglavlje prijedlogom o otvaranju centara i savjetovališta za mlade, a svi su se ponudili centri⁸ pokazali jako poželjnima, s najmanje 54,2% podrške.

Idući rad autorice Vlaste Ilišin „Neke dimenzije slobodnog vremena mladih“ pokazao je kako mladi ove generacije nastavljaju trend sklonosti dokolici i rasonodi. Razliku od prošlih generacija čini sve veće korištenje novih tehnologija. Količina slobodnog vremena kod 73,1% mladih iznosi tri ili više sata. Autorica je faktorskom analizom ustanovila osam obrazaca aktivnosti u slobodnom vremenu: elitno-kulturni, urbani, aktivistički, obiteljski, sportski, pasivni, ruralni i medijski. Na način provođenja slobodnog vremena najviše utječu socioprofesionalni status, stupanj obrazovanja, dob i regionalna pripadnost.

Zdravstvenu sliku populacije mladih obradila je Dejana Bouillet u radu „Zdravlje i rizična ponašanja suvremene generacije mladih“. Ciljevi tog rada uključuju uvid u zdravstvene teškoće, rizična ponašanja i način na koji se mijenjaju kroz vrijeme, kao i što na njih najviše utječe. Broj je mladih koji su prijavili teže bolesti 4,5%, dok je broj onih koji imaju psihičke smetnje čak 6,3%, a broj mladih prekomjerne težine 10,1%. Pokazalo se kako se u spolnim odnosima neodgovorno ponaša njih 25%. Mladi koji su skloni visokorizičnom ponašanju nekoliko se puta mjesečno ili češće rizično ponašaju u prometu, seksualnim odnosima, konzumiranju alkohola te se povremeno nasilno ponašaju. Čimbenici koji utječu na percipirano zdravlje i rizično ponašanje uključuju dob, spol, religioznost, obrazovanje i obrazovanje oca. S obzirom na te utjecaje, autorica zaključuje kako postoji potreba za jasnijim društvenim stavom o poželjnosti određenih vrsta ponašanja, pa je nužna stroža kritika prema konzumaciji alkohola i duhana, kao i jasnija edukacija mladih o korištenju kontracepcije.

Kako bi se pokazale ukupne značajke populacije mladih, ali i društva u kojem se nalaze, Vlasta Ilišin i Anja Gvozdanić provele su istraživanje pod nazivom „Vrijednosti, (ne)zadovoljstvo životom i percepcija budućnosti mladih“. Faktorskom analizom odgovora ispitanika o njihovim vrijednostima iskristalizirala su se tri čimbenika: društveni uspjeh⁹, individualna autonomija¹⁰ i tradicionalizam¹¹. Više od polovice ispitanika ima slijedeće interese: prijateljstva i poznanstva; seks i ljubav; obiteljski život; brak i djeca; rad i posao; putovanja; školovanje i obrazovanje; te zabava i rasonoda. Najviše se mladih, njih 59,7%, proklamira religioznima. Okolnosti bitne

⁸ Centar za informiranje, savjetovališta, smještaj, računalne radionice, tribine o problemima, društvene igre, video i filmske radionice, umjetničke radionice, tehničke radionice, ambulanta, mediji za mlade i književne večeri.

⁹ Materijalističke vrijednosti, s dominantnim ciljem povećanja moći i javne afirmacije.

¹⁰ Nezavisni izbor zanimanja, osigurani materijalni uvjeti, uživanje u zabavi i rasonodi, društvena afirmacija.

¹¹ Religija, obitelj, nacija.

za društveni uspjeh autorice su podijelile u tri faktora: socijalna privilegiranost¹², osobne kompetencije¹³ i pripadnost grupi¹⁴. Životom je zadovoljno 66,1% ispitanika.

Autorice Mirjana Adamović i Ana Maskalan napisale su rad „Pogledi iz rodne perspektive na neke vrijednosti i interese mladih“. Cilj toga rada bio je utvrditi utjecaj roda/spola na prihvaćanje liberalno-demokratskih vrijednosti i na interesne orijentacije mladih. Autorice su koristile teorijsku perspektivu interseksionalnosti, koja u obzir uzima razne uloge koje pojedinac može imati, a koje mogu biti diskriminatorne, što se u konkretnoj populaciji primjenjuje na žene u populaciji mladih, uz dob i spol kao čimbenike. U usporedbi s istraživanjem iz 2005. godine, pokazalo se kako se kod obaju spolova smanjilo prihvaćanje liberalno-demokratskih vrijednosti, uključujući ravnopravnost žena. Analiza interesa pokazala je kako spol igra veliku ulogu u formiranju identiteta, pri čemu žene puno manje participiraju ili pokazuju zainteresiranost za postignuća u tehnici, vojsci i sportu. Međutim to istraživanje nije potvrdilo pretpostavku kako će mlade žene biti manje orijentirane na javnu domenu, a više na privatne interese, budući da oba spola pokazuju veću sklonost privatnim interesima. Žene veću važnost pridaju obiteljskom životu, braku i djeci, vjeri i vjerskom životu, ali i rodnoj ravnopravnosti. Opadanje vrijednosti rodne ravnopravnosti i perpetuiranje rodnih stereotipa, uz većinsku apolitičnost mladih, autorice ističu kao najalarmantnije zaključke svog istraživanja.

Svako od devet poglavlja knjige daje uvid u različite vidove populacije mladih. Knjiga je iznimno bogata podacima i analizama mlade populacije te je smatram temeljnom literaturom i putokazom za svakoga tko kani na bilo koji način proučavati mlade, promišljati i raditi na politikama za mlade i baviti se tematikom mladih. Dodatna vrijednost tih istraživanja mogućnost je usporedbe s istraživanjima prijašnjih generacija mladih u Hrvatskoj, čime se daje uvid i u trendove, poboljšanja ili pogoršanja tijekom vremena. To je posebno potrebno u stvaranju politika za mlade koje bi zaista bile usmjerene na poboljšanje njihovih prilika. Posebice je neophodno kada se u obzir uzme velika količina problematičnih saznanja o populaciji mladih prikazana u ovoj knjizi. Kao što u uvodu naglašavaju Vlasta Ilišin i Vedrana Spajić Vrkaš, mladi su jedan od najboljih indikatora društvenih problema, pa je svakako poželjno raditi i dalje na prepoznavanju i rješavanju njihovih poteškoća kako bi se cjelokupno društvo poboljšalo. Količina podataka u istraživanjima nije dopustila dublje ulaženje u interpretacije, međutim svi su autori naglasili potrebu za daljnjim istraživanjima, a ishodi njihovih istraživanja uvelike pomažu kod daljnjeg usmjerenja na određene teme koje zahtijevaju najveću pozornost.

Marita Grubišić-Čabo, mag. soc.
Zagreb

¹² Mladi su unutar ovog faktora naglasili važnost prednosti koje nisu povezane s individualnim trudom i kompetencijom.

¹³ Individualna znanja, vještine i trud.

¹⁴ Pripadnost većinskoj naciji i religiji, poslušnost pretpostavljenima.